

ЗВІТ

Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування випадків цензури у засобах масової інформації, тиску на свободу слова в Україні та перешкоджання законній професійній діяльності журналістів

Тимчасову слідчу комісію Верховної Ради України з питань розслідування випадків цензури у засобах масової інформації, тиску на свободу слова в Україні та перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (далі – ТСК) було створено Постановою Верховної Ради України № 2383-VI від 1 липня 2010 року.

Відповідному рішенню передували численні скарги журналістів до профільного Комітету Верховної Ради з питань свободи слова та інформації про тиск на редакції; звернення колективів ТВі і 5-го каналу щодо позбавлення цих мовників ліцензії, отриманих на конкурсі, який був проведений Національною радою з питань телебачення і радіомовлення в січні 2010 року; інші заяви представників неурядових журналістських організацій щодо згортання демократичних свобод в Україні.

До складу комісії увійшли представники всіх парламентських фракцій (4 від фракції Партії регіонів, 3 – фракції «Блок Юлії Тимошенко», 2 – фракції «Наша Україна - Народна Самооборона», 1 – фракції «Блок Литвина», 1 – фракції Комуністичної партії України).

Члени комісії у своїй діяльності керувались принципами верховенства права, законності, колегіальності, рівноправності, неупередженості, об'єктивності та обґрунтованості прийнятих рішень, висновків і пропозицій.

Протягом року ТСК активно співпрацювала з профільним парламентським Комітетом з питань свободи слова та інформації, з неурядовими журналістськими організаціями, профспілками тощо.

20 липня 2010 року члени ТСК зустрілися з делегацією міжнародної організації «Репортери без кордонів» на чолі з генеральним секретарем Жаном–Франсуа Жульяром.

18 березня 2011 року ТСК спільно з Комітетом Верховної Ради України з питань свободи слова та інформації був проведений «круглий стіл» «Відносини ЗМІ і силових структур в Україні», де обговорювалися конфліктні ситуації, що виникали між представниками ЗМІ та представниками Управління Державної охорони під час масових заходів. За результатами розгляду скарг журналістів до ТСК Управлінням Державної охорони було розроблено спеціальну посадову інструкцію щодо взаємодії з журналістами під час масових заходів. Однак треба визнати, що на практиці конфліктних ситуацій, на жаль, не стало менше.

Протягом року до ТСК надійшло близько 100 звернень від громадських організацій, професійних спілок та громадян, два депутатських звернення про факти цензури у ЗМІ та перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. Тимчасовою слідчою комісією за весь період роботи направлено близько 50-ти запитів до компетентних органів з метою перевірки фактів про тиск на журналістів.

За період роботи відбулось 10 засідань, в тому числі спільне засідання ТСК з Комітетом з питань свободи слова та інформації. На засідання з різних питань було запрошено 50 осіб.

За результатами розгляду питань на засіданнях ТСК було зареєстровано та внесено на розгляд Верховної Ради України чотири проекти нормативно-правових актів, з яких два вже прийнято.

ТСК приймала активну участь в просуванні і ухваленні Закону «Про доступ до публічної інформації», наполягла на включенні до порядку денного сесії звіту Національної Ради з питань телебачення і радіомовлення, який було заслухано 20 травня цього року. Вперше за останні п'ять років Нацрада доповідала про свою діяльність, хоча законодавство зобов'язує регуляторний орган щорічно звітувати у парламенті.

За результатами аналізу звернень, що надходили до ТСК, членами комісії розроблені ще два законопроекти («Про внесення змін до деяких законів України щодо здійснення наглядових повноважень Національною радою України з питань телебачення та радіомовлення» та «Про внесення змін до

Закону України «Про інформацію» (щодо забезпечення належних умов для здійснення журналістами, працівниками засобів масової інформації професійної діяльності)), які пропонується розглянути і прийняти якнайшвидше як такі, що сприятимуть захисту прав журналістів і унормовують діяльність регуляторного органу.

Водночас, попри відповідні норми Регламенту Верховної Ради України, не було створено відповідних технічно-організаційних умов для роботи ТСК, що ускладнювало роботу комісії. Зокрема, ТСК не отримала можливість залучити до роботи в секретаріаті ТСК відповідних працівників для правового аналізу звернень.

Керуючись ст. 87 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України», 24 вересня 2010 року ТСК представила попередній звіт, який було прийнято відповідною Постановою Верховної Ради України «Про попередній звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування випадків цензури у засобах масової інформації, тиску на свободу слова в Україні та перешкоджання законній професійній діяльності журналістів» № 2575-VI від 24.09.2010 р.

Станом на сьогодні, залишається невиконаним пункт 3 вищезгаданої Постанови, яким пропонувано прискорити розгляд Верховною Радою України проекту Закону України про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України (реєстр. № 5163), поданого народними депутатами України Єфремовим О.С., Сасом С.В., Литвином Ю.О., Ковалем В.С., Мартинюком А.І., направленою на регламентацію роботи спеціальних комісій і посилення їх повноважень.

Неналежним чином, на думку ТСК, виконано пункт 7 Постанови «Про попередній звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування випадків цензури у засобах масової інформації, тиску на свободу слова в Україні та перешкоджання законній професійній діяльності журналістів» № 2575-VI від 24.09.2010 р. Йшлося про невідкладне заслуховування на засіданні Верховної Ради України Генерального прокурора

України, Міністра внутрішніх справ України про хід розслідування зникнення журналіста Василя Климентьєва, вбивства Георгія Гонгадзе, інших резонансних справ, пов'язаних із захистом прав журналістів. На жаль, Верховна Рада України заслухала відповідний звіт лише 18 березня 2011 року, тобто, через півроку після прийняття рішення, що навряд чи можна вважати «невідкладним» розглядом питання. При цьому у депутатів не було можливості задати запитання щодо ходу розслідування резонансних справ і обговорити доповідь.

Також маємо констатувати, що органи державної влади суто формально виконують пункт 4-го згаданої Постанови, у якому зафіксовано необхідність оперативного і всебічного реагування на звернення й повідомлення журналістів про факти втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування у діяльність засобів масової інформації, перешкоджання законній професійній діяльності журналістів.

Аналіз скарг, що отримує ТСК, свідчить, що нерідко саме голови рай- і облдержадміністрацій та місцевих рад намагаються втручатися в роботу редакцій; вимагають позитивних матеріалів про свою діяльність, лояльності до влади; порушують правила акредитації для ЗМІ, відмовляючи в допуску на певні заходи окремим медіа; дозволяють собі публічно вичитувати журналістів за їх критичні матеріали. Подібні сигнали надходили від журналістів Хмельницької, Черкаської, Одеської, Донецької, Харківської областей.

Так, губернатор Хмельницької області публічно повчав і вичитував журналістів за критичні матеріали; Голова Одеської облдержадміністрації вже півтора роки веде війну з комунальними медіа; очільники Донецької області взагалі звинуватили журналістів в негативному іміджі регіону і домовилися до того, що начебто саме журналісти заразили вітрянкою вихованця Торезького інтернату. До речі, після критичного матеріалу про цей інтернат журналістку газети «Життя» звільнили з роботи.

Зростає кількість приниження журналістів, невмотивовано образливих та некоректних заяв на адресу преси, в тому числі й з боку народних депутатів. На

жаль, ці випадки так само не отримали належної реакції і осуду з боку політиків і однопартійців тих, хто не приховує зневажливого ставлення до журналістів.

Репортери в регіонах скаржаться (часто неофіційно, бо бояться втратити роботу) на не допуск на суспільно-важливі події. Наприклад, вибори ректора Донецького університету проходили у закритому режимі і пресі прийшлося буквально пробиватися туди.

Водночас, часто запити, які ТСК спрямовувала до компетентних органів з проханням розібратися в ситуації, поверталися в ті рай- і облдержадміністрації, звідки надходили скарги від регіональних журналістів. ТСК на свої звернення отримувала відписки, а не відповіді з реальним аналізом проблеми та результатом її вирішення.

Прикро, але практика отримання відписок на запити депутатів залишається однією із найсерйозніших проблем у стосунках з виконавчою владою і правоохоронними органами.

Аналіз звернень, що надійшли на адресу ТСК, засвідчує: зростає кількість спроб економічного тиску на редакції. Чимало скарг стосується перешкоджання журналістам під час виконання ними професійних обов'язків з боку правоохоронних структур, спроб місцевої влади втручатися в роботу редакцій (особливо комунальної форми власності). Близько 22% звернень містять скарги на перешкоджання законній професійній діяльності шляхом погроз застосуванням фізичного насильства та некоректного ставлення до репортерів.

Занепокоєння викликає факт, що подібні інциденти за участю журналістів і силових структур стають нормою. Протягом року зафіксовано з десяток скарг з боку журналістів лише на дії працівників Управління Державної охорони, при цьому не порушено жодної справи за фактом перешкоджання журналістській діяльності, навіть дисциплінарного покарання ніхто з працівників не отримав. Наприклад, великого резонансу набув інцидент з репортером Сергієм Андрушком, якого співробітники УДО повалили на землю під час заходів за участю Президента України. Працівники Управління Державної охорони в агресивній манері забороняють знімати кортеж Президента України, хоча це

невмотивовано жодним законодавчим актом. Зокрема, під час відвідин Главою держави Донецька у жовтні 2010 року у кореспондента «Газети по-українськи» Тетяни Светницької охорона видалила з фотоапарата частину знімків. Черговий інцидент стався з репортерами «Української правди» під час офіційного візиту глави уряду Російської Федерації Володимира Путіна у квітні 2011 року, коли співробітник УДО перешкоджав журналістам знімати проїзд кортежу. Так і не було відкрито справу за фактом перешкоджання професійній діяльності і побиття херсонського журналіста Дементія Білого охороною мера. А в травні 2011 року під час відзначення дня Перемоги у Львові постраждали кореспондент «Українських новин» Василь Цуркан та фотограф «Газети по-українськи» Павло Паламарчук, які знімали інцидент між прибічниками і противниками святкування.

Всього з червня 2010 року до сьогодні громадськими організаціями, що опікуються проблемами медіа, зафіксовано 9 випадків нападу на журналістів з боку охоронців та міліції. При цьому, вражає відсутність на це реакції з боку відповідних органів. З прокуратури ТСК отримує відписки, що немає фактів для реагування, суд відмовляється розглядати скарги журналістів, охоронці, що некоректно поводять себе з пресою, не несуть ані дисциплінарних, ані адміністративних стягнень.

З метою вирішення означеної проблеми, члени ТСК розробили законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про інформацію» (щодо забезпечення належних умов для здійснення журналістами, працівниками засобів масової інформації професійної діяльності)». Така законодавча ініціатива допоможе забезпечити принципи відкритості і рівності, на яких, відповідно до чинного законодавства, мають ґрунтуватися усі дії, пов'язані з акредитацією і роботою журналістів на заходах, де присутні особи, які охороняються. Законопроект надає додаткові гарантії журналістам для виконання професійних обов'язків на офіційних заходах.

6 червня 2011 року під час зустрічі редакторів провідних українських ЗМІ з Президентом України журналісти передали Віктору Януковичу перелік фактів

перешкоджання журналістській діяльності, який включає в себе більше 20 випадків перешкоджання роботі журналістів та 35 випадків економічного і непрямого тиску на редакції. Президент України доручив Генеральному Прокурору Віктору Пшонці створити спеціальну комісію щодо вивчення наведених фактів. Треба зазначити, що більшість цих випадків розглядалися на засіданні ТСК, рішенням якої до Генеральної прокуратури України і інших відповідних структур було спрямовано запити, які не отримали належної реакції. Можливо, увага Президента змусить його підлеглих більш ретельно вивчати скарги журналістів і реагувати на них належним чином.

В свою чергу, ТСК підготувала черговий запит до Генеральної прокуратури України та інших уповноважених органів за фактами, узагальненими в зверненні ГО „Інститут масової інформації” до Президента України.

Особливу стурбованість ТСК викликає відсутність прогресу у пошуку головного редактора газети «Новий стиль» Василя Климентьєва, який зник у серпні 2010 року. Хід розслідування цієї справи ТСК двічі заслуховувала на своїх засіданнях, де виступали колеги Климентьєва, представники Генеральної прокуратури України та Міністерства внутрішніх справ. Свідки у справі скаржилися на невмотивоване, на їх думку, вилучення у них техніки, фотоапаратів і комп'ютерів, які повернули лише через чотири місяці. Зокрема, заступник редактора газети Петро Матвієнко скаржить, що конфіденційна інформація з його комп'ютера була розголошена. Він наполягає, що вилучення техніки заподіяло йому матеріальної і моральної шкоди.

Справу Василя Климентьєва на особливий контроль взяли Президент України, Міністр внутрішніх справ, Генеральний прокурор. Сьогодні, за наявною інформацією, з 10 версій залишилося дві робочі: Климентьєва вбили через професійну діяльність або ж з метою дискредитації деяких посадових осіб Харківщини, яких він критикував у своїх публікаціях.

Правозахисні організації і колеги Климентьєва зверталися до правоохоронних органів з проханням передати розслідування справи від МВС

до Генеральної прокуратури, аби забезпечити прозорість і неупередженість розслідування, оскільки журналіст у своїх матеріалах критикував роботу міліції і податкових органів. І хоча в розшук по цій справі оголошено колишніх працівників міліції, справу так і не передали у впровадження Генеральної прокуратури України.

Також ТСК уважно стежить за розслідуванням справи Георгія Гонгадзе. Ми підтримуємо бажання влади розкрити вбивство журналіста і покарати винних. При цьому наполягаємо на об'єктивному, всебічному і неупередженому розслідуванні злочину, яке б дало відповідь відносно ролі всіх фігурантів цієї справи (в тому числі й тих, хто оприлюднив плівки з кабінету Президента України) у долі Гонгадзе, їхньої можливої причетності чи непричетності до злочину.

Звертаємо увагу на те, що на всі судові засідання Печерського районного суду міста Києва, на яких розглядалися скарги родини загиблого журналіста на дії слідчого, журналісти мали обмежений доступ. Їм було заборонено використовувати технічні фото та відео-засоби (відео- та аудіофіксування), що істотно і необґрунтовано перешкоджало роботі репортерів.

Родина Гонгадзе зверталася до ТСК зі скаргою на порушення права потерпілих вивчати матеріали справи після закінчення досудового слідства. Родина загиблого має серйозні застереження відносно закритості майбутнього процесу, який, на думку потерпілої сторони, повинен бути відкритим, враховуючи резонанс цієї справи.

На жаль, у справі за обвинуваченням О.Пукача, слідство допустило порушення Кримінально-процесуального Кодексу України, проігнорувавши і право потерпілих, і право обвинуваченого вивчати матеріали справи. Тому, коли справу було передано до суду, аби виправити ці порушення, суд був змушений відкласти попередній розгляд майже на два місяці, аби упродовж цього часу сторони отримали доступ до матеріалів справи та ознайомилися з ними.

Крім того, слідство подало до суду обвинувальний висновок щодо Пукача О.П. з грифом секретності. Це означає, що журналісти та громадськість не зможуть почути в суді, що ж інкриміновано обвинуваченому. Відповідно ж до чинного законодавства вирок не може мати грифу секретності та повинен бути оголошений у відкритому засіданні. Тому не зрозуміло, чому не можна було уникнути необхідності засекречувати обвинувальний висновок, адже уже є позитивний приклад: судовий розгляд справи Гонгадзе в частині обвинувачення виконавців убивства був проведений в основному у відкритих засіданнях, за участю преси. Тому, на думку ТСК, потрібно звернути увагу суду і слідчих органів на необхідність максимально можливої відкритості судового процесу та забезпечення доступу в приміщення суду журналістів, що сприятиме довірі суспільства до конкретного судового процесу і до системи правосуддя в цілому.

Справи Гонгадзе і Климентьєва залишаються найбільш резонансними і для українського суспільства, і для міжнародної спільноти.

На думку впливових українських і міжнародних неурядових організацій, за останній рік ситуація зі свободою слова в Україні погіршилася. Зокрема, свою стурбованість щодо ситуації зі свободою медіа висловили в своїй резолюції від 5 жовтня 2010 року ПАРЄ, від 25 листопада 2010 року Європарламент, у травні 2011 Європейська комісія в своїй щорічній доповіді щодо східного партнерства так само відзначила «погіршення ситуації зі свободою слова»; також занепокоєння у своїх щорічних звітах висловили такі правозахисні організації як «Репортери без кордонів», «Freedom House», «Артикль -19», інші, які оцінили стан преси в Україні як «частково вільний».

Моніторинг телевізійних новин, який здійснюють недержавні організації, зокрема Інститут масової інформації, свідчить про дисбаланс присутності влади в новинах українських телеканалів, в першу чергу державного телеканалу.

Народні депутати від провладних фракцій, зокрема Партії Регіонів, що працювали в ТСК, вважають таку оцінку зі свободою слова з боку міжнародних інституцій і організацій необ'єктивною й упередженою, що не відображає реальний стан речей в журналістиці. Вони наголошують, що опозиція може

вільно висловлювати думки в ефірі численних політичних ток-шоу, на сторінках газет і журналів.

Представники опозиційних фракцій БЮТ і НУНС, що входять до ТСК, розділяють стурбованість міжнародних організацій і європейських інститутів відносно ситуації зі свободою слова.

Члени ТСК від БЮТ і НУНС вважають, що владі в своїй діяльності потрібно врахувати критичні зауваження наших міжнародних партнерів та скарги українських журналістів, покласти край спробам перешкоджання журналістам в їх професійній діяльності з боку силових структур, захистити регіональні медіа від втручання місцевого керівництва.

ТСК, аналізуючи звернення і скарги від журналістів і профспілок, висловлює занепокоєння наступними тенденціями:

- збільшення випадків перешкоджання журналістській діяльності, особливо з боку силових структур;
- неможливість на практиці захистити журналістів, які постраждали під час виконання професійних обов'язків, яким правоохоронні органи і суди по суті відмовляють у відкритті і розгляді справ за фактом перешкоджання журналістської діяльності. Стаття 171 КК України, на жаль, майже не застосовується;
- відсутність прогресу в розслідуванні справи Василя Климентьєва;
- непрозорість діяльності Національної Ради з питань телебачення і радіомовлення;
- збільшення випадків економічного тиску на редакції з боку власників і менеджменту, в першу чергу в комунальних і комерційних медіа, що призводить до конфлікту з колективами;
- невмотивовані звільнення критично налаштованих журналістів під приводом скорочення редакцій;
- повна залежність комунальної преси від місцевої влади, яка нерідко розглядає редакції як свою власність, намагається втручатися в роботу колективу;

- відсутність реакції влади на критику з боку медіа.

Звичайно, несправедливо говорити, що всі ці негативні моменти виникли лише за останній період. І в попередні роки у відносинах влади й журналістів, особливо в регіонах, існували проблеми й непорозуміння, але сьогодні кількість конфліктних ситуацій збільшилася.

Протягом року ТСК отримала близько 45 скарг від регіональної преси на дії місцевого керівництва, ми запрошували на свої засідання журналістів з Хмельницької та Харківської областей.

Якщо проаналізувати лише офіційні звернення, що прийшли на адресу ТСК з областей, то головним важелем тиску на регіональну пресу стає економічний чинник. Місцева влада, що хоче приборкати редакції комунальних газет, перестає їх фінансувати, виходить із співзасновників, відчужує майно і приміщення.

Так, вже півтора роки газета Одещини «Чорноморські новини», що виходить українською мовою, протистоїть Голові облдержадміністрації Е.Л.Матвійчуку, який видав одноосібне розпорядження про виведення ОДА із співзасновників однієї із найстаріших газет в області (видається з 1917 року).

Голова облдержадміністрації всупереч закону не відповідає на пропозиції врегулювати спірні питання між співзасновниками у рамках чинного законодавства, не дає відповіді ані на листи від народних депутатів, ані на звернення голови Національної спілки журналістів України Ігоря Лубченка, ані на звернення колективу редакції, в яких наголошується на необхідності укладення угоди між засновником (співзасновниками) газети і його правонаступником, як це передбачено ст. 20 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні».

Ще кілька прикладів. Трудовий колектив редакції «Летичівської газети» (Хмельницька область) просить захистити редактора Володимира Борисова, якого, ігноруючи думку колективу, одноосібно звільнив голова районної ради В.Тимчак. Характерна і відповідь прокуратури з цього приводу: після перевірки жоден з фактів втручання у редакційну політику не підтвердився.

ТСК на засідання розглянула заяву Хмельницьких журналістів про тиск з боку Голови обласної державної адміністрації. Разом з тим, одна з підписантів заяви голова Хмельницької міської спілки журналістів Світлана Кабачинська повідомила, що наразі конфлікт вирішено. Після звернення до Президента України щодо неправомірних дій Голови обласної державної адміністрації, місцевий посадовець вибачився перед журналістами

Члени ТСК вітають такий вчинок з боку регіональних журналістів, які показали приклад усій Україні, як захищати право на професію, зупинити тиск на свободу слова та спроби чиновників виховувати журналістів.

В Сумській області співзасновник - міська рада звільнив з порушенням законодавства з посади редактора газети «Суми і сумчани» Анатолія Міненка. Колектив став на підтримку колеги, суд першої інстанції прийняв рішення про його поновлення на посаді, але тим часом міська влада вже призначила нового керівника.

В Полтавській області колектив гадяцької ТРК «Гадяч» скаржиться на незаконне, на їх думку, звільнення з роботи працівників редакції, тиск з боку нового директора В.О.Глухоти, який змушує працівників писати заяви про вступ до Партії регіонів. Після втручання ТСК і судових рішень колишнього редактора ТРК «Гадяч» Наталію Мироненко було поновлено на роботі, однак у зв'язку з ліквідацією підприємства заднім числом жінка все одно залишилась без роботи. А прокуратура традиційно відписалася, що факти не підтверджено, ніхто нікого не змушував поповнювати партійні лави і нічого не порушував.

У Харківській області перевірялася інформація про тиск, що чинить місцева влада на редакцію газети «Зміївський кур'єр» та газету «Колос», про монополізацію Сахновщинською районною радою місцевого видання та утиски свободи слова. У відповідях Прокуратури Харківської області зазначається, що порушень Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» під час перевірки не встановлено.

У Луганській області газета «Вперед Ровеньки» скаржились, що Контрольно-ревізійне управління під час перевірок виходить за межі

повноважень і перевіряє правильність витрат коштів, отриманих від власної господарської діяльності; районна рада порушує умови договору про висвітлення діяльності, здійснює цензуру матеріалів та тисне на свободу слова шляхом вирішення кадрових питань. Колектив редакції стверджує, що тиск на газету почався з першого тижня роботи нової влади. Генпрокуратура констатує, що за поясненням працівників газети, всі матеріали, в тому числі критичні, друкувалися в газеті без винятку, заборона з боку органів місцевої влади щодо висловлення думок журналістів в газеті не здійснювалася. Тому за результатами перевірки в порушенні кримінальної справи відмовлено.

Під час засідань ТСК представники Генеральної прокуратури інформували, що переважна більшість скарг, за їх інформацією, не має підстав для прокурорського реагування. Викликає занепокоєння і той факт, що під час перевірки скарг редакцій на дії місцевої чи районної влади журналісти, по суті, часто відмовляються від своїх заяв. Це серйозний сигнал, який свідчить про те, що на журналістів можуть тиснути з вимогою відмовитись від своїх скарг. До ТСК неофіційно звертались регіональні журналісти, які зізнаються, що після їх звернень вони мають ще більші проблеми з місцевою владою.

На ТСК також були заслухані свідчення журналістів, які скаржилися, що фізично постраждали від «спілкування» з представниками регіональної влади чи міліції. Зокрема, Людмила Луніна, головний редактор газети «Моя газета+» (м.Хмельницький), скаржилася на перешкоджання з боку представників міліції проведенню журналістського розслідування. Після втручання ТСК - місцеві правоохоронці вибачилися перед журналісткою і конфлікт було залагоджено.

Втручання у редакційну політику, економічний тиск на редакції, невмотивоване звільнення журналістів з роботи є грубим порушенням законів України і наступом на свободу слова.

Згідно чинного законодавства, колективи редакцій в комунальних медіа обирають своїх керівників шляхом відкритого чи таємного голосування всіх працівників. Сьогодні ж поширюється практика одноосібного призначення регіональним керівництвом лояльних головних редакторів.

У травні 2011 року Голова Національної спілки журналістів України Ігор Лубченко направив відкритого листа Президентові України, який також передав до ТСК. В цьому зверненні викладені чергові факти утисків журналістів у регіонах. Зокрема, пан Лубченко піднімає таку важливу проблему, як виключення з кабельних мереж нелояльних мовників.

Це надзвичайно серйозна проблема. Якщо до телерадіоканалів прикута увага суспільства, їх програми моніторять на предмет цензури, то оператори діють в іншому, не такому публічному полі, і можуть тиснути на телерадіомовників, відключати трансляцію окремим телеканалам під різними, іноді надуманими приводами.

Так, у травні 2011 року оператором «Воля-кабель» було припинено трансляцію популярного черкаського незалежного телеканалу «Антенa-плюс».

Адміністрація кабельного провайдера, який є монополістом на місцевому ринку кабельних мереж, не попередила телерадіокомпанію про відключення, яке відбулося всупереч діючій ліцензії на мовлення компанії «Антенa-плюс», що чинна до 2016 року.

Так само канал ТВі скаржится, що його партнери в регіонах отримали негласні попередження щодо вилучення їх з кабельної мережі у разі подовження співпраці зі столичним незалежним телеканалом.

В своєму листі до Президента і до ТСК Національна спілка журналістів перераховує факти тиску місцевої влади на редакції шляхом ліквідації неконтрольованих і нелояльних газет.

Журналісти Дніпропетровщини обурені обставинами звільнення свого колеги Володимира Глядченка з посади директора Нікопольського КП «Телерадіокомпанія «Південна зоря» якого звільнили, коли він перебував на стаціонарному лікуванні. Сам журналіст пов'язує своє звільнення з низкою критичних матеріалів про розкрадання майна колишнього агрокомбінату «Нікопольський» (база відпочинку, піонерський табір, спорт база).

Аналогічна ситуація склалася в м.Славуті на Хмельниччині, де міський голова Василь Сидор воює з редакцією газети «Трудівник Полісся». Редактор

газети Віра Мальчук виграла за цей час 17 судів щодо неправомірності позбавлення її посади.

На Сумщині новообрана Білопільська районна рада на чолі з головою Кубраком дали незаконні доручення провести перевірку газети «Білопольщина» районним контрольно-ревізійним відділом із залученням прокуратури. Незважаючи на рішення суду, що редакція не є підконтрольною установою для контролерів, редакцію кілька разів намагалися незаконно перевіряти, використовуючи це як елемент тиску.

А головного редактора газета «Оржицькі вісті» (Полтавська область) звільняють лише за те, що це видання на комерційній основі надрукувало подяку працівників Яблунівського фельдшерсько-акушерського пункту одному народному депутату за допомогу в ремонті.

ТСК на своєму останньому засіданні підготувала запити до відповідних установ з проханням надати оцінку викладеним у листі пана Лубченка фактам.

Журналісти скаржаться на закритість органів влади, відсутність реакції на критичні матеріали, неможливість задати запитання першим особам держави і навіть губернаторам, прес-служби яких допускають до спілкування з керівниками лише обрану пресу. Наприклад, Київський окружний адміністративний суд заборонив журналістам мирну акцію біля резиденції «Межигір'я» 6 червня 2011. Навіть Президент України визнав це рішення невмотивованим і абсурдним. Представники ТСК від опозиційних фракцій вважають, що подібні факти негативно впливають на відносини між владою і журналістами, ставлять під сумнів не лише право на свободу слова, але й конституційне право українців на мирне зібрання.

ТСК отримала численні скарги на роботу Національної ради з питань телебачення і радіомовлення. Комісія присвятила два засідання розгляду цих звернень. Перше було присвячено конфлікту ТВі та 5-го каналу, які рішенням суду залишилися без отриманих раніше ліцензій. На другому - розглядалися скарги інших мовників на невмотивовані перевірки і непрозорість роботи регулятора в питанні видачі й не подовження ліцензій.

Проте представники Національної ради з питань телебачення і радіомовлення проігнорували засідання ТСК, де розглядалися ці скарги. Хоча парламент призначає половину складу Національної ради і несе політичну відповідальність за діяльність цього органу, це не завадило її представникам продемонструвати зверхнє і безвідповідальне ставлення до роботи ТСК.

Деякі мовники, зокрема ТВі, скаржаться на упереджене ставлення регулятора. Інакше як можна пояснити той факт, що протягом року цей популярний регіональний телеканал не отримав жодної ліцензії і не зміг розширити свою глядацьку аудиторію, хоча подавав заявки на всі оголошені конкурси.

Так само в підвішеному стані залишається історія з частотами, які рішенням суду відібрали у двох телеканалів. ТВі і 5-й канал пройшли три судові інстанції (Окружний суд м.Київа, Апеляційний суд м.Київа, Вищий адміністративний суд), але всі суди жодної скарги цих телерадіокомпаній не задовольнили. Ще на початку цього року ТВі подав апеляційну заяву до Верховного суду України, але й досі не вирішено питання, чи буде справа допущена до розгляду у Верховному суді, хоча згідно процедури, рішення мало бути прийнято протягом 15 днів. Очевидно затягування цього питання.

Заяви ж про перегляд Верховним Судом України ухвали Вищого адміністративного суду України від 26.01.2011 р. подані не лише ТВі, а й 5-м каналом у формі ТОВ «ТРК «НБМ» та ПАТ «Міжнародний Медіа Центр-СТБ» станом на день складання звіту, ще нерозглянуті Вищим адміністративним судом України, що в свою чергу унеможливорює звернення каналів за захистом своїх прав до Європейського суду з прав людини.

У заявах про перегляд судових рішень у адміністративній справі № 2а-1008/10/2670 5 канал та ТВі просили скасувати ухвалу Вищого адміністративного суду України від 26.01.2011 р. через неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, зокрема, ст. 1 Першого протоколу до Конвенції та практики Європейського суду з прав людини.

Наразі ТОВ «ТРК «Експрес-Інформ» готує заяву до Європейського суду.

Вже рік триває конфлікт Національної ради з телерадіокомпанією «Чорноморська» (м.Сімферополь АРК Крим). Своім останнім рішенням у травні 2011 року Національна рада відмовилась подовжити ліцензію ТРК «Чорноморська» на частотах, де вона працює вже 7 років, зокрема, в селищах Нова Петрівка, Радянське і Чорноморське в АРК Крим. Цю постанову регулятор мотивує начебто порушенням умов ліцензування з боку ТРК.

До цього часу розглядаються у суді скарги всеукраїнської радіомережі «Мелодія» (АТ «Онікс»), що залишилася без частот, ліцензії якої пакетом передали невідомому новому мовнику, який отримав 55 частот лише на одному засіданні. На думку представників Національної ради, компанія «Нові обрії» запропонувала супер-оригінальну концепцію – 20% інформаційного мовлення і 80% музичного. Залишилося тільки дізнатися, хто насправді стоїть за цією оригінальною радіокомпанією, але схоже, такою інформацією не володіють в повному обсязі і в самій Національній раді. Так само не вдалося про це довідатися і ТСК.

Представники АТ «Онікс» (Всеукраїнська радіомережа «Мелодія») мали можливість виступити на засіданні ТСК. Вони стверджують, що рішення Національної ради про оголошення попереджень їх радіокомпанії були оскаржені та скасовані у судовому порядку. Однак у грудні 2010 року Національна рада, не враховуючи цих судових рішення відмовила їм в продовженні строку дії ліцензії на мовлення. «Мелодія» збирається відстоювати свої права в українських і європейських судах.

Мовники скаржаться, що Національна рада захопилася позаплановими перевітками. Минулого року регулятор провів 300 планових і 107 позапланових перевірок. Як правило, найбільше дістається незалежним телерадіокомпаніям, тій самій ТРК «Чорноморська».

На своєму засіданні ТСК розглянула звернення громадської організації «Незалежна Асоціація Телерадіомовників» про незаконні перевірки каналів, проведені представниками Національної ради з питань телебачення і

радіомовлення спільно з органами прокуратури. У компанії вимагали широкий перелік документів, пов'язаних з їх творчою та господарською діяльністю, мотивуючи це перевіркою дотримання мовниками законодавства про захист суспільної моралі.

При цьому законодавство України про телебачення і радіомовлення не належить до предмету нагляду прокуратури.

На запит ТСК щодо цих перевірок Генеральна прокуратура України надала формальну відповідь із посиланням на Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні «Молодь за здоровий спосіб життя», які, насправді, не встановлюють додаткові повноваження для органів прокуратури.

Генеральна прокуратура, на жаль, не надала пояснень щодо того, якими нормативними актами визначені межі її компетенції щодо здійснення нагляду за додержанням законодавства у сфері захисту суспільної моралі і яким чином визначався перелік тих телерадіокомпаній, моральність чи аморальність яких потребувала цієї особливої перевірки.

Самі телерадіомовники розцінюють ці позапланові рейди як одну з форм тиску на редакції, вважають, що Національна рада і Генеральна прокуратура України вийшли за межі своїх повноважень.

Аби уникнути подібних дій в наступному, ТСК пропонує прийняти зміни до Закону України «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення». Відповідний законопроект розроблено і зареєстровано.

Так само непрозорим експерти і мовники вважають процес впровадження цифрового мовлення.

Рішенням Національної ради провайдером цифрового мовлення визначено структуру, досі невідому на ринку, яка відразу відзначилася тим, що виставила за свої послуги необґрунтовано високі ціни телекомпаніям.

ТСК звертається до комітету з питань свободи слова з пропозицією провести спеціальні слухання, присвячені впровадженню цифрового мовлення і вивченню наявної інформації щодо процесу переходу на цифру. За

результатами цих слухань можуть бути розроблені відповідні законодавчі ініціативи, що сприятимуть прискоренню впровадження цифрового мовлення і забезпечення прозорості та добросовісної конкуренції.

Члени ТСК від опозиційних фракцій ще раз звертаються до Глави держави з проханням дослухатися до думки неурядових журналістських організацій і призначити за президентською квотою до Національної ради з питань телебачення і радіомовлення професійного фахівця, якого підтримує медіа-середовище. Це сприятиме прозорості, професійності і неупередженості роботи Національної ради з питань телебачення і радіомовлення.

У процесі своєї роботи, Тимчасова слідча комісія дійшла до наступних висновків.

Перешкодою ефективній діяльності Тимчасової слідчої комісії є відсутність спеціального закону, у якому б детально регламентувалася діяльність тимчасових слідчих комісій. Вважаємо за доцільне прискорити розгляд та схвалити проект Закону України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» (реєстр. № 5163), підготовлено до другого читання.

Залишається проблемою застосування на практиці 171 статті Кримінального кодексу України щодо перешкоджання журналістській діяльності. ТСК розглянула кілька фактів, коли журналісти постраждали при виконанні своїх професійних обов'язків, але 171 стаття Кримінального кодексу не була застосована до нападників. Так, фотокореспондент агентства УНІАН Віктора Данильченка ще у вересні 2009 року отримав струс мозку, переломи і рани, коли знімав захоплення заводу «Таврія» у Новій Каховці. За логікою суду фотокореспондент мав би під час побиття пред'явити своє журналістське посвідчення, хоча Данильченко весь час був з фотокамерою і наголошував, що він власний кореспондент інформаційного агентства. Суд відмовив журналісту у відкритті справи по статті 171 і оштрафував нападника за статтею 125

(нанесення тілесних ушкоджень). Таким самим було й рішення Апеляційного суду.

В цьому контексті важливим стає питання ідентифікації журналістів під час масових заходів. Адже для українських судів підставою для відмови у розгляді справи за фактом перешкоджання журналістській діяльності часто стають формальні причини, як то не продемонстроване під час побиття посвідчення журналіста. В той час як працівник правоохоронних органів, що постраждав під час масових акцій, навіть якщо він був не у формі, буде захищений судом і законом по відповідній статті.

Юристи, які опікуються захистом медіа в судових справах, констатують, що у випадку з журналістами всі рішення в кримінальному процесі виносяться на користь підсудного, який стверджує, що не знав, що перед ним журналіст, тому 171 стаття Кримінального кодексу України не застосовується. Але існує інша дилема: «маркованих» журналістів під час інциденту можуть бити цілеспрямовано і сильніше, ніж звичайних громадян.

Згідно відповіді Генеральної прокуратури, у 2010 році лише в одній справі суд присудив 850 грн. штрафу на підставі 171 статті Кримінального кодексу України. Всі інші справи закриті або скасовані, або перекваліфіковані на іншу статтю, або знаходяться на розгляді, або порушники амністовані.

Протягом року ТСК отримала кілька скарг відносно невмотивованих обшуків у приміщеннях журналістів і вилучення професійної техніки. Зокрема, у головного редактора Інформаційного агентства «Поряд з вами» Олени Білозерської було проведено обшук, вилучено комп'ютерну, фото-, відеотехніку і носії інформації після того, як вона розмістила на своїй інтернет-сторінці відео підпалу офісу однієї партії. Під час допитів її змушували назвати свої джерела інформації, хоча законодавство захищає право журналіста не розкривати своїх джерел. Після відповідних звернень ТСК техніку журналісту повернули, носії ж віддали пошкодженими. При цьому матеріальні збитки журналісту ніхто не збирається відшкодовувати. На запит ТСК прокуратура надала відповідь, що обшук проводився у зв'язку із кримінальною справою, а

не з професійною діяльністю журналіста. При цьому на сьогодні у справі підпалу офісу партії підозрюваних немає, в якому статусі проводили обшук у репортера - невідомо.

В цьому контексті необхідно законодавчо розв'язати правову колізію між законами, які захищають журналістів, і Кримінально-процесуальним кодексом, де нічого не сказано про такі випадки, коли журналіст виконує свої професійні обов'язки, але результати роботи викликають інтерес слідчих органів. Багато журналістів використовують у роботі конфіденційну інформацію, надану їм інформаторами з умовою нерозголошення. Слідчі ж органи, отримавши таку інформацію, можуть використати її на власний розсуд.

Вирішити таку правову колізію пропонує проект Закону України «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України (щодо забезпечення права журналістів на захист джерел інформації)» реєстр. № 8256 від 17.03.2011 року. Цей проект розроблений за участю представників медіа як результат дискусії на засіданнях ТСК і «круглих столах» за участю журналістів, блогерів, представників МВС.

На нашу думку, зазначений законопроект сприятиме захисту журналістів у питанні збереження таємниці авторства та джерел інформації, унеможливить тиск на журналістів з боку працівників силових структур.

Законопроектом передбачається внести такі зміни до Кримінально-процесуального кодексу України (КПК):

- доповнити перелік осіб, які в певних обставинах не можуть бути допитані як свідки (у пункті 1 частини першої статті 69), поширивши дію цієї норми Закону на журналістів;

- доповнити КПК статтею 182-1 «Умови проведення обшуку і виїмки стосовно журналістів», якою передбачається необхідність вмотивованої постанови голови апеляційного суду для проведення обшуку і виїмки у приміщеннях ЗМІ та помешканнях журналістів.

Окрім конкретних законодавчих ініціатив, розроблених за участі представників ТСК, одним із прикладів ефективного діалогу з журналістськими

колективами і реальної допомоги медійникам, стало спільне засідання ТСК і Комітету з питань свободи слова та інформації Верховної Ради України, на якому було розглянуто конфлікт у редакції газети «Kyiv Post», головного редактора якої напередодні звільнили з посади. За інформацією журналістів газети, причина відставки була через скандальне інтерв'ю з Міністром аграрної політики та продовольства. Після публічного розголосу конфлікт був залагоджений завдяки компромісній і цивілізованій позиції власника газети. Проте у редакції переконані, що винесення конфлікту у публічну площину, в тому числі і його розгляд на спільному засіданні ТСК та Комітету Верховної Ради з питань свободи слова та інформації, сприяло цивілізованому вирішенню питання.

При цьому члени ТСК наголошують, що не лише влада і політики, а й журналісти відповідальні за ситуацію зі свободою слова в Україні. Розвитку української журналістики сьогодні так само перешкоджає відсутність високих журналістських стандартів, самоцензура, зростання кількості замовних матеріалів в медіа. Відповідальність за ці факти лежить на редакціях і окремих журналістах. ТСК вважає, що самі представники ЗМІ повинні провести серйозну внутрішню дискусію відносно журналістських стандартів, аморальності замовних матеріалів.

Від імені ТСК хочу подякувати тим журналістам, редакціям, громадським організаціям і профспілкам, які займають активну і небайдужу позицію у питаннях захисту свободи слова, які публічно піднімали проблемні питання галузі, чим найбільше сприяли їх вирішенню. А саме, Національній спілці журналістів України, Незалежній медіа-профспілці України, Київській незалежній медіа-профспілці, Інституту масової інформації, Незалежній профспілці «Медіафронт», Незалежній Асоціації мовників, міжнародній організації «Репортери без кордонів» та громадському рухові «Стоп цензурі!», кожному журналісту з активною громадянською позицією. ТСК висловлює подяку неурядовим організаціям і профспілкам за аналіз і моніторинг медіапростору, співпрацю в роботі над вдосконаленням законодавчого поля.

В свою чергу, громадські організації вважають ефективною роботу ТСК і звертаються до Верховної Ради України з проханням активно моніторити ситуацію зі свободою слова в Україні, особливо напередодні парламентських виборів.

Комісія підтримує наміри влади створити суспільне телебачення і вважає, що це сприятиме розвитку свободи слова в Україні .

Звіт ТСК прийнятий на засідання Комісії 14 червня ц.р. за участі шести членів ТСК із зауваженнями представників від фракції Партії Регіонів, народних депутатів В.Ландіка та В.Зубанова (**зауваження додаються**).

На підсумковому засіданні ТСК була озвучена пропозиція про продовження терміну діяльності ТСК по моніторингу свободи слова в разі згоди на це Верховної Ради України.

Враховуючи вищевикладене, комісією прийнято рішення рекомендувати:

Верховній Раді України:

1. З метою усунення існуючих прогалин у чинному законодавстві стосовно забезпечення захисту прав журналістів на збереження таємниці авторства та джерел інформації, включити до порядку денного, визначити невідкладними та розглянути проект Закону України «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України (щодо забезпечення права журналістів на захист джерел інформації)» реєстр. № 8256 від 17.03.2011 року.

2. Розглянути подані ТСК законопроекти: «Про внесення змін до Закону України «Про інформацію» (щодо забезпечення належних умов для здійснення журналістами, працівниками засобів масової інформації професійної діяльності) (реєстр №8666 від 15.06.11 року) та «Про внесення змін до деяких законів України щодо здійснення наглядових повноважень Національною радою України з питань телебачення та радіомовлення» (реєстр №8667 від 15.06.11 року).

3. Заслухати на засіданні Верховної Ради Національну раду України з питань телебачення та радіомовлення щодо проблемних питань ліцензування телерадіомовлення.

4. Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова рекомендувати провести спеціальні комітетські слухання щодо впровадження в Україні цифрового мовлення. Залучити до цих слухань представників Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, неурядових журналістських організацій, профспілок, експертів у галузі медіа. За результатами слухань підготувати постанову Верховної Ради про необхідність забезпечення прозорості у процесі впровадження цифрового мовлення.

5. З метою надання додаткових гарантій незалежності ЗМІ під час виборчого процесу, визнати невідкладним та позачергово розглянути проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони проведення перевірок засобів масової інформації у період передвиборної агітації» реєстр. № 7282 від 21.10.2010 року. У разі прийняття нового виборчого законодавства включити до нового закону статтю про мораторій на проведення перевірок ЗМІ під час виборів Президента України, Верховної Ради України, місцевих органів самоврядування.

6. Враховуючи резонансність розслідування справ щодо зникнення журналіста Василя Климентьєва і вбивства журналіста Георгія Гонгадзе, заслухати на засідання Верховної Ради України Генерального прокурора України і Міністра внутрішніх справ про хід розслідування цих справ. Звернути увагу слідчих органів на запит суспільства і журналістів у публічності цих процесів.

7. З метою створення належних умов необхідних для діяльності тимчасових спеціальних, слідчих комісій Верховної Ради України визнати невідкладним та прискорити розгляд проекту Закону України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» реєстр. № 5163 від 24.09.2009 р.

8. Звернути увагу Президента України, Кабінету Міністрів України, Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державного комітету телебачення та радіомовлення України на ріст кількості звернень та повідомлень про втручання органів державної влади і органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, тиск на свободу слова, перешкоджання законній професійній діяльності журналістів.

9. Направити звіт до Президента України, Кабінету Міністрів України, Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, Державного комітету телебачення та радіомовлення України, Служби безпеки України для ознайомлення та відповідного реагування.

Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова та інформації:

1. Провести виїзне засідання до Одеси та Криму, аби розібратися з ситуацією навколо ТРК «Чорноморська» та газетою «Чорноморські новини».

Генеральній прокуратурі України:

1. Посилити нагляд за дотриманням чинного законодавства України у сфері забезпечення конституційних гарантій на свободу слова в Україні, права громадян України на інформацію, захисту та забезпечення професійних прав журналістів.

2. Звернути увагу на необхідність максимально незалежного, неупередженого, об'єктивного розслідування вбивства Г.Гонгадзе і публічного судового процесу.

Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення:

1. Вжити заходів щодо забезпечення прозорості та відкритості у питанні розбудови цифрового мовлення.